Περιεχόμενα

Πρόλογος του Ι. Ε. Πυργιωτάκη 15

Πρόλογος του συγγραφέα 19

Εισαγωγή 21

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΛΙΟ

1. ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΛΙΟ 31
   1.1. Τι είναι χιούμορ 31
   1.2. Θετικό και αρνητικό χιούμορ 37
   1.3. Τα όρια του χιούμορ 40
   1.4. Παράγοντες που επηρεάζουν το χιούμορ 42
   1.5. Η γλώσσα του χιούμορ 47
   1.6. Πρέπει να αναλύουμε το χιούμορ; 50

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ 53
   2.1. Θεωρίες για το χιούμορ 53
      2.1.1. Η ψυχαναλυτική προσέγγιση του χιούμορ 54
      2.1.2. Γνωστικές-αντιληπτικές θεωρίες 56
      2.1.3. Θεωρίες της ανωτερότητας 58
      2.1.4. Θεωρίες συναισθηματικής και ψυχοσωματικής εκτόνωσης 61
      2.1.5. Η βασική προϋπόθεση του χιούμορ: συναισθηματική αδιαφορία 62
      2.1.6. Διαπιστώσεις 64
   2.2. Σύγχρονες εκφάνσεις του χιούμορ και του γέλιου 66
      2.2.1. Η γελωτοθεραπεία 66
      2.2.2. Κλινικοί κλόουν – Κλινικές γέλιου 68
      2.2.3. Χιούμορ, οικονομία και αγορά εργασίας 69
      2.2.4. Χιούμορ και διαδίκτυο 71

2.2.5. Οι γιορτές του γέλιου 72
2.2.6. Η ανάγκη για χιούμορ και γέλιο στην εποχή μας 72

3. ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΕΛΙΟΥ 77
3.1. Επιδράσεις στη φυσιολογία του οργανισμού 77
3.2. Ψυχολογικές επιδράσεις 81
3.3. Κοινωνικές επιδράσεις 84
3.3.1. Η διορθωτική-«παιδαγωγική» λειτουργία του χιούμορ 84
3.3.2. Το χιούμορ ως μέσο συνοχής της ομάδας 86
3.3.3. Η «διπλωματία» και η «ελκυστικότητα» του χιούμορ 87
3.3.4. Χιούμορ και εξουσία 88
3.3.5. Ο κοινωνικός χαρακτήρας του γέλιου 90
3.4. Διαπιστώσεις 94

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

4. ΧΙΟΥΜΟΡ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ 99
4.1. Ιστορικά στοιχεία για το χιούμορ στη διδασκαλία 102
4.2. Χιούμορ και διδασκαλία: μια ασύμβατη σχέση; 103

5. ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΩΝ 107
5.1. Το χιούμορ του εκπαιδευτικού 107
5.1.1. Το «παιδαγωγικό» χιούμορ κατά O. F. Bollnow 109
5.1.2. Γιατί οι εκπαιδευτικοί (δεν) χρησιμοποιούν χιούμορ; 113
5.1.3. Το χιούμορ του εκπαιδευτικού: ερευνητικά δεδομένα 118
5.1.4. Προβλήματα με το χιούμορ του εκπαιδευτικού 123
5.1.5. Παράγοντες που επηρεάζουν την πρόσληψη του χιούμορ 128
5.1.6. Πώς αντιλαμβάνονται οι μαθητές το χιούμορ του εκπαιδευτικού 130
5.1.7. Διαπιστώσεις 133
5.2. Το μαθητικό χιούμορ 137
5.2.1. Χιούμορ και κοινωνική αποδοχή 137
5.2.2. Μορφές του μαθητικού χιούμορ 139

5.2.3. Οι μαθητές-κλόουν 142
5.2.4. Τα παρατσούκλια των εκπαιδευτικών 144
5.2.5. Το χιούμορ στο διάλειμμα 145
5.2.6. Τα στάδια ανάπτυξης του χιούμορ 149
5.2.7. Προβλήματα με το χιούμορ των μαθητών 154
5.2.8. Χιούμορ και θυματοποίηση 156
5.2.9. Επιθετικό χιούμορ: εμπειρικά δεδομένα 159
5.2.10. Οι «πλάκες» των μαθητών με στόχο τον εκπαιδευτικό 162

6. ΠΩΣ ΕΠΙΔΡΑ ΤΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ 169
6.1. Επιδράσεις στο κλίμα της τάξης 169
6.1.1. Εμπειρικά δεδομένα 171
6.1.2. Παιδαγωγικό κλίμα και χιούμορ 175
6.2. Επιδράσεις του χιούμορ στη μάθηση 178
6.2.1. Προσέλκυση και διατήρηση της προσοχής 180
6.2.2. Βελτίωση των επιδόσεων 182
6.2.3. Δημιουργικότητα 184
6.2.4. Διαπιστώσεις 186
6.3. Επιδράσεις του χιούμορ στις εξετάσεις 188
6.3.1. Θεωρητική προσέγγιση 188
6.3.2. Εμπειρικά δεδομένα 190
6.3.3. Διαπιστώσεις 193

7. ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗ – ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ 195

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 219
Ξενόγλωσση 219
Ελληνόγλωσση 228

Πρόλογος

Μέχρι πρότινος από την ελληνική βιβλιογραφία απουσίαζαν σχεδόν καθ' ολοκληρία έργα για την παιδαγωγική σημασία του χιούμορ στη διδασκαλία. Και για ανθρώπους, που, όπως ο υπογράφων, δεν μπορούν να αφαιρέσουν το χιούμορ από την καθημερινή ζωή και την επαγγελματική τους πράξη, παρέμενε ένα κενό. Το κενό αυτό θεωρούμε ότι καλύπτεται σήμερα και αισθάνομαι χαρούμενος που συμβαίνει αυτό από έναν παλαιό μαθητή μου. Είναι προφανές ότι με το βιβλίο του αυτό ο Νίκος Χανιωτάκης επιχειρεί να αναδείξει τη σημασία του χιούμορ στη διδακτική πράξη.

Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη.

Στο πρώτο εξετάζεται το χιούμορ σε ένα γενικότερο θεωρητικό πλαίσιο και γίνεται προσπάθεια εννοιολογικής οριοθέτησης βασικών όρων και θεωριών.

- Η ανάλυση αυτή μας βοηθά να διαπιστώσομε πόσο δύσκολο και πολυσύνθετο φαινόμενο είναι το χιούμορ και πόσο δύσκολο είναι να απαντήσουμε σε απλά καθημερινά ερωτήματα, όπως: «Τι είναι χιούμορ;», «Γιατί γελάμε;» κ.λπ.
- Κατά τον ίδιο τρόπο μας βοηθά να γνωρίσουμε τα εμπειρικά δεδομένα για τις θετικές επιδράσεις του χιούμορ ως προς τη φυσιολογία του οργανισμού, την ψυχική υγεία και την κοινωνική αλληλεπίδραση, ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα στα επόμενα κεφάλαια τη λειτουργία του χιούμορ στο συγκείμενο της σχολικής τάξης.
- Μας καθιστά σαφές το γιατί στις σύγχρονες κοινωνίες το χιούμορ διεισδύει όλο και περισσότερο σε κάθε έκφανση της καθημερινότητάς μας, από την ψυχοθεραπεία έως τη γελωτοθεραπεία και την ιατρική και από το μάρκετινγκ ως το σύγχρονο μάνατζμεντ.
- Μας βοηθά επίσης να κάνομε διάκριση μεταξύ θετικού και αρνητικού χιούμορ και να συνειδητοποιήσομε ότι το χιούμορ δεν είναι πάντα ευχάριστο: συχνά μπορεί να είναι χαρά και

γέλιο για ορισμένους, αλλά ένα μικρό μαρτύριο για κάποιους άλλους.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, που είναι και το εκτενέστερο, ο συγγραφέας εξετάζει το χιούμορ στην εκπαιδευτική διαδικασία, εκθέτοντας αφενός τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί για τη χρησιμότητα του χιούμορ στη διδασκαλία, αφετέρου τα εμπειρικά εκείνα δεδομένα που επιβεβαιώνουν ή απορρίπτουν τις απόψεις αυτές. Η συστηματοποίηση των ευρημάτων αποφέρει πέντε διακριτές περιοχές στις οποίες εντάσσονται και εξετάζονται:

- το χιούμορ του εκπαιδευτικού,
- το χιούμορ των μαθητών,
- οι επιδράσεις στο κλίμα της τάξης,
- οι επιδράσεις στη μάθηση και
- η άμβλυνση του μαθητικού άγχους.

Μέσα από την κριτική του προσέγγιση, ο συγγραφέας δεν παύει να υπενθυμίζει διαρκώς ότι το χιούμορ από μόνο του δεν επαρκεί για να «κάμει τον δάσκαλο», και ούτε βελτιώνει από μόνο του τη διδασκαλία και τη μάθηση, μολονότι μια «καλή» διδασκαλία μπορεί πράγματι να «απογειωθεί» μέσα από τις χιουμοριστικές παρεμβάσεις του εκπαιδευτικού και των μαθητών. Προς τούτο είναι απαραίτητο να συντρέξουν και ορισμένες βασικές παιδαγωγικές αρχές και πρακτικές, οι οποίες και επισημαίνονται στο βιβλίο. Όμως κι εδώ, όπως ορθότατα τονίζει ο συγγραφέας, χρειάζεται προσοχή αφού η αποτελεσματικότητα του χιούμορ συνδέεται και με παράγοντες όπως η συχνότητα, η ποιότητα, η συνάφεια με το γνωστικό αντικείμενο κ.λπ.

Είναι αλήθεια ότι ακόμη και σήμερα πολλοί εκπαιδευτικοί αποφεύγουν το χιούμορ επειδή θεωρούν τη διδασκαλία ως «σοβαρή υπόθεση» ή επειδή φοβούνται ότι θα χάσουν τον έλεγχο της τάξης ή ακόμη επειδή δεν έχουν συνειδητοποιήσει την αξία και τη σημασία του. Το βιβλίο κινείται σ' αυτήν ακριβώς την κατεύθυνση: προσπαθεί να μεταβάλει αντιλήψεις και στάσεις και να πείσει τελικά τον εκπαιδευτικό ότι το χιούμορ μόνο θετικά μπορεί να προσφέρει στη διδασκαλία, αρκεί να χρησιμοποιηθεί με βάση τις παιδαγωγικές αρχές και με τρόπο που να ανταποκρίνεται στα ερευνητικά δεδομένα.

Τέλος, ευθυγραμμιζόμενος με το πνεύμα του συγγραφέα,

όπως διατυπώνεται ήδη από τον τίτλο του βιβλίου, επιθυμώ να τονίσω ότι το θέμα μας είναι το χιούμορ στη διδασκαλία. Συνεπώς, μια διδασκαλία που απλώς αρχίζει και τελειώνει με χιούμορ, χωρίς ιδιαίτερο μαθησιακό αποτέλεσμα, δεν κινείται μέσα στο πνεύμα του βιβλίου ούτε και εκφράζει αυτό που επιδιώκει ο συγγραφέας. Την πεμπτουσία του βιβλίου αποτελεί η διδασκαλία. Το χιούμορ καλείται να λειτουργήσει ως ο κατάλληλος διαμεσολαβητής που θα συμβάλει, αν όχι στη βαθύτερη, τουλάχιστον στην πιο άνετη κατανόηση και κατάκτηση του μορφωτικού αγαθού και ταυτόχρονα θα καλλιεργήσει καλύτερες και πιο ουσιαστικές συνθήκες επικοινωνίας μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων. Γιατί, κατά την αντίληψή μας αυτό είναι ή αυτό οφείλει να είναι η διδασκαλία: η βαθύτερη μορφή επικοινωνίας μεταξύ δασκάλου και μαθητή. Μ' αυτή τη μικρή επισήμανση, κυρίαρχη στο πνεύμα και τις σελίδες του βιβλίου, παραδίδουμε σήμερα το νέο αυτό βιβλίο του Νίκου Χανιωτάκη στο φως της δημοσιότητας.

Ι.Ε. Πυργιωτάκης
Ηράκλειο, Ιανουάριος 2010